

Vsakdo ima rad dobro sušo²

Revščina, razvoj in mediji

Razvoj je strategija izmikanja. Ko ljudem ne morete dati zemljiške reforme, jim dajte križane krave. Ko ne morete poslati otrok v šolo, poskusite z neformalnim izobraževanjem. Ko jim ne morete zagotoviti osnovne zdravstvene oskrbe, govorite o zdravstvenem zavarovanju. Jim ne morete priskrbeti zaposlitve? Ne skrbite. Samo redefinirajte frazo »priložnosti za zaposlovanje«. Ne želite odpraviti suženjskega dela otrok? Brez skrbi. Govorite o »izboljšanju pogojev otroškega dela«. Sliši se dobro, pa še zaslužite lahko s tem.

Takšen je indijski model razvoja že več kot štiri desetletja. Ideja te razvojne filozofije je, da se nekako izognemo velikim potezam, tistim bolečim reformam, ki jih indijska družba resnično potrebuje. Ali obstaja način, s katerim lahko izboljšamo življenje ljudi, ne da bi se spustili v nekaj tako nadležnega, kot je zemljiška reforma? Ne, vendar obstajajo vplivni ljudje, ki bi radi verjeli, da obstaja.

Enaka iluzija je na delu, ko govorimo o »naši globalizaciji«. Indijska elita se je vznemirila. »Moramo se globalizirati. Nimamo izbire. Vsi drugi to počno, poglejte Singapur, Malezijo, Tajvan, Južno Korejo.«

Seveda so »vsi«, ki se globalizirajo, naredili tudi mnogo drugih stvari. Vse te države – če že moramo za zgled jemati avtoritarne države – so izvedle zemljiško reformo. Svojim ljudem so zagotovile pismenost in izobrazbo, pa tudi neko stopnjo zdravstvenega varstva, zavetišča in prehrano. Če boste izpostavili

¹ Sainath je indijski novinar, ki je v slabih treh desetletjih izvirnega kritičnega ustvarjanja prejel več kot trideset nacionalnih ter mednarodnih priznanj (organizacij, kot so EU, ZN, CNN, Amnesty International). Njegovo ustvarjanje se loteva tematik iz področja gospodarske neenakosti in socialne varnosti, brezposelnosti, brezdomstva, domače in mednarodne politike, političnih reform, trajnostnega razvoja, poljedelstva, delovanja skupnosti, nevladnih organizacij, prehranske oskrbe prebivalstva itn. (op. ur.).

² Besedilo je del prevoda iz monografije *Everybody Loves a Good Drought: Stories from India's Poorest Districts* (New Delhi: Penguin, 1996; poglavje »Revščina, razvoj in mediji« na straneh 421–437). Leto dni po izidu, ko je knjiga že uspešnica, avtor v intervjuju z Mary Gray Davidson za *Common Ground Radio* pravi: »V naslovu manjkajo tri besede. Naslov knjige bi moral biti: *Everybody Loves a Good Drought – Except the Poor*, vendar revni v elitnem diskurzu ne štejejo, zato sem jih izpustil iz naslova. Mislim sem, da če že celotna knjiga govori o revnih, naj imajo elite vsaj naslovnico, ki pravi – vsakdo ima rad dobro sušo – in ljudje mi verjamejo. Suša je najhitreje rastoča industrija v Indiji. V državi Maharaštra, kjer živim, z glavnim mestom Mumbai, je bil delež sredstev namenjen za odškodnine zaradi suš v letu 1996 višji kot celotni letni dobiček v sektorjih pridelave čaja, kave, avtomobilski proizvodnji ter tekstilni industriji. Suša je očitno zelo donosna industrija. Noro pa je to, da ima veliko sušno prizadetih območij dejansko izvrstne količine padavin.« (intervju je dostopen prek: <http://www.commongroundradio.org/shows/97/9726.html>, 23.9.2008), op. ur.

ta vidik, bo indijska elita vzkliknila »kulturna edinstvenost«. Enako velja tudi za otroško delo. Ducate drugih družb ga je odpravilo, toda »Indija je drugačna«. Edinstvenost Indije torej ni v napoto globalizaciji. V napoto je zemljiški reformi, izobrazbi in zdravstvu. Zunanjim investicijskim organizacijam ne preprečuje, da bi za Indijo ustvarjale politiko širokih področij. V napoto je pri odpravljanju otroškega dela.

Ljudstvo indijskega razvoja zaudarja po tovrstni hinavščini že štiri desetletja in pol. Nikogar ne bo pretirano motilo, če velike probleme ignorirate tako dolgo, da jih lahko nazadnje odslovite kot »zastarele«.

Ljudstvo pa to skrbi. Da so vprašanja, kot so zemlja, gozdovi in vodni viri, bistvena za resnični razvoj, revni še predobro vedo. Sicer pa prav poljedelski delavci brez zemlje ter majhni in najmanjši kmetje predstavljajo 85 odstotkov revnih v Indiji. Ti vedo, kje boli. Resničen razvoj bi pomenil kaj več kot zgolj to, da elite revne obveščajo o svojih načrtih. Pomenil bi sodelovanje revnih pri odločitvah o *celotnem* razvoju, še zlasti pa o njihovem lastnem.

Predstavljajmo si, da organiziramo seminar o medicinski problematiki. Nanj ne bi povabili niti enega samega zdravnika, medicinsko sestro, bolnika ali medicinskega izvedenca. Mnogim bi se to zdelo nenavadno. Imate prav. Tudi mnogi simpoziji in konference, ki zavračajo zemljiško reformo, so čudaški. Niti en delavec ali delavka brez zemlje doslej na takih konferencah še ni predstavil/a svojega primera. Za elito je to nekaj povsem naravnega. Mar ni Indija navsezadnje edinstvena?

Med milijoni migrantskih delavcev ne najdete niti enega samega, ki vam ne bi potrdil, kako ključno je vprašanje zemlje. Vendar, kaj pa oni sploh vedo? Niso se šolali na pravih šolah in ne pripadajo staremu klanu patronov. V naši deželi je sicer prišlo do zemljiške reforme, vendar zgolj v štirih državah. Če so jo lahko izvedli v Džammu in Kašmirju – poleg že znanih primerov Kerala, Zahodne Bengalije in Tripura – je gotovo mogoča tudi drugod po Indiji.

Drugačno sliko dobimo, če vzamemo Indijo kot celoto. Od vseh obdelovalnih površin so doslej razdelili nekaj več kot odstotek zemlje. Se pravi, med revne je bilo od vseh 455 milijonov akrov razdeljenih zgolj 4,5 milijona akrov zemlje [oziroma od 182 milijonov hektarjev jih je bilo razdeljenih zgolj 1,8 milijona, op. ur.]. V osemletnem gospodarskem načrtu je »za razdeljevanje predvidenih« še 2,6 milijona akrov. Četudi bi se to uresničilo, bi to še zmeraj predstavljalo zgolj dva odstotka vseh obdelovalnih površin v Indiji. Obstajajo tudi drugačni načini reševanja te problematike, vendar ne bomo spet poslušali starih zgodb, kajne?

Indijski razvojni proces doživlja skrajno nedemokratične prebliske. Izključevanje se ne konča pri simpozijih. Tudi v vsakdanjem življenju so kmetje izključeni pri vprašanih zemljiške problematike. Vaščani izgubljajo nadzor nad vodo in drugimi viri skupnosti. Staroselske skupnosti iztrebljajo iz gozdov. Elitistične vizije še naprej prezirajo revne in njihove izkušnje.

Vojne strategije razglašajo, da bi resničen razvoj izboljšal človekov položaj. Takšna transformacija bi morala vključevati sodelovanje in privolitev vseh, na katere vpliva. Potrebuje *njihovo* vključenost v proces odločanja. Proces pa ne bi smel spreminjati njihovega okolja, kulture, načina preživljanja in tradicijo.

Vendar se to sliši kot nekaj, v kar je treba vložiti veliko truda. Tako kot da uprizorimo igro, medtem ko vsi glavni igralci sedijo med občinstvom – če so sploh tam. Če vam realnost ne diši, spremenite scenarij. Vzemimo trenutne prvake »spremembe«. Tisti med elito, ki najglasneje poudarjajo spremembe, so hkrati tisti, ki vodijo to državo že več kot štirideset let. In če se je ta znašla v godlji, so za to zaslužni prav oni.

Najzabavnejša plat razprave o gospodarstvu ni toliko sama sprememba, marveč neverjetna kontinuiteta številnih elementov. Nedvomno med tak tvegan poskus, ki ni prinesel napredka,

³ Junija 1991 je bila v Indiji prvič obravnavna nova gospodarska politika, ki je upoštevala strategije Svetovne banke ter drugih mednarodnih organizacij o integriranju Indije v globalno gospodarstvo (op. ur.).

sodi junij 1991.³ Narasimha Rao in Manmohan Singh sta ključna predstavnika starega reda, ki ga skušata »spremeniti«. Delno sta bila celo avtorja nekaterih preteklih politik, ki zdaj veljajo za sramotne. Nenavadno, opozicijski mediji v tem ne vidijo ironije.

Če želimo spremembe, morajo biti tisti, ki jih želijo izvesti, verodostojni. To morajo biti dejansko verodostojni ljudje, ne pa izmišljeni prek medijskih diskurzov, ki navadno sploh niso vezani na mnenje stotine milijonov Indijcev. Kajti prepad med realnostjo »množičnih« medijev in ljudstva se vse bolj pogloblja.

Nedokončan dnevni red

Vedno je treba opazovati rituale. Uredništva gospodarskih redakcij se navadno po obsežnem hvaljenju politike zaključijo z obveznim kratkim komentarjem o »zaskrbljenosti« za revne. Enako počno številne razprave elitnih gospodarskih forumov. Intelektualci, ekonomisti, birokrati in politiki se strinjajo, da je nekaj treba ukreniti glede revščine in da na tem področju še »ni dovolj postorjenega«.

Mnogi strastno zagovarjajo kombinacijo »obeh« programov. Torej zmanjšanje revščine na eni strani ter gospodarske reforme (ali kar elita razume kot reforme) in gospodarska rast na drugi strani. V teoriji je vedno na delu ta dvodelni dnevni red. Vsi udeleženci diskusije se dobro počutijo. So priče napredka. Reforme so zaključene. Vendar »je treba še nekaj storiti glede revščine«.

Revščina, izobrazba, zdravstvo ... so zapisani v »nedokončanem dnevnem redu seje«. Razprava se na tem mestu zaključi, udeleženci pa se vrnejo k tistemu, kar resnično počno. Vrnejo se torej k drugemu delu programa, saj je prvi prevara. Vendar zbujajo dober občutek, mar ne?

En tak primer predanosti boju proti revščini prejšnje vlade Narasimha Raoja se je zgodil marca 1995. Vlada je takrat najavila oblikovanje številnih novih oddelkov na ključnih ministrstvih, ki bi se srdito spopadli z revščino. Devetega marca se je ta novica pojavila na naslovnih straneh večine časopisov. Uradna najava je bila nenavadna, vendar so mediji to spregledali.

V najavi je bila kot prva obveznost novega oddelka za prehrano navedena: »Sodelovanje na mednarodnih konferencah in drugih organih, ki se ukvarjajo s prehrano...« In druga? »Pristop k mednarodnim sporazumom in dogovorom s tujimi državami...« Že te prioritete nam povedo dovolj, preostalo bi bilo nesmiselno povzemati.

Danes je število revnih v Indiji večje od celotne indijske populacije leta 1947. Kljub temu vlada proslavlja nagel upad revščine. Pri tem se ji je pridružil tudi dobršen del medijev. Nič ne de, če smo še v Kopenhagnu poročali, da 39,9 odstotka prebivalcev Indije živi pod pragom revščine. Namen je bil, da od donatorjev izvlečemo nekaj denarja. Poglejte jo danes, je le še 19-odstotna!

Če bi spalno vrečo definirali kot stanovanje, bi v Indiji nemudoma razrešili stanovanjsko problematiko. Primanjkuje namreč skoraj 31 milijonov stanovanj. Če sprejmete zgornjo definicijo, lahko začnete množično proizvodnjo spalnih vreč. Sledile bi strastne diskusije o drastičnem zmanjšanju obsega stanovanjske problematike. Naslovne zgodbe v časopisih bi se glasile: »Ali je resnično?« V podnaslovih pa bi pisalo: »Sliši se predobro, da bi bilo res, vendar je.«

Vlada bi se bahala, da ni le povečala proizvodnje spalnih vreč, temveč je dosegla tudi njihov rekordni presežek – recimo 37 milijonov. Konservativci bi dejali, da nam gre tako dobro, da je

prišel čas za izvoz spalnih vreč po »svetovnih cenah«. Nekateri bi krvavečih src tarnali, da so najrevnejši ostali brez spalnih vreč. Izvedenci za korupcijo bi raziskovali pogodbe proizvajalcev. So bile vreče predrage? So bile kakovostne?

Tako bi rešili stanovanjski primanjkljaj. Samo še en problem je. Tisti, ki na začetku tega programa niso imeli domov, bi bili brez njih tudi na koncu. (Res je, nekateri izmed njih bi imeli spalne vreče, verjetno po svetovnih cenah.)

Vse to zveni noro, in tudi je. Vseeno pa razprave o revščini v Indiji niso bistveno drugačne. Na določeni točki postane igra števil – na podlagi sedanje definicije – prav tako nora kot argument o spalnih vrečah.

Podobno je tudi z utemeljevanjem revščine glede na kalorične vrednosti. Nerevni se o teh osnovah le redko sprašujejo. Zato je zgolj naravno, da je najnovejša norost Komisije za razvoj deležna tolikšne pozornosti. Trdi namreč, da je število ljudi pod pragom revščine dramatično padlo, in sicer s 25,5 odstotka med letoma 1987 in 1988 na 19 odstotkov med letoma 1993 in 1994.

Ena izmed časopisnih zgodb na to temo se je pojavila nekaj dni, preden je Komisija za razvoj januarja 1996 »razkrila« nove podatke. Pisalo je, da je revščina »strmo upadla na najnižjo raven doslej«. Za vir te ugotovitve je navedla »vladne uradnike na visokih položajih«.

Tu imate priokus razprav o revščini. »Strm« padec revščine bodo razkrili »vladni uradniki na visokih položajih«. Pa takšna skromnost. To je, kot da si Einstein ne bi lastil zaslug za teorijo relativnosti. Je revščina državna skrivnost? Taka skrivnost, ki jo lahko razkrijejo zgolj vladni viri na visokih položajih?

Komisija za razvoj je prišla do svojih novih ocen tako, da je izločila predloge svoje lastne strokovne skupine. Njihovo poročilo iz leta 1993 je ocenilo, da ima Indija 39 odstotkov revnega prebivalstva. Upada revščine za obdobje gospodarskih »reform« ne moremo dokazati niti z zastarelimi že zavrženimi metodami, ki jih zdaj namerava ponovno uporabiti Komisija. Prav nasprotno. Tudi najbolj tradicionalne metode pokažejo, da je upadu stopnje revščine v ruralnem okolju v osemdesetih letih sledilo čezmerno povečanje revščine že v prvih osemnajstih mesecih po uvedbi »gospodarske reforme«. Tudi delne ocene reform, ki jih je objavila Komisija, so zanimivo branje.

Vendar pustimo spalne vreče pri miru.

Bistveno je, da razumemo, da 85 odstotkov revnih v Indiji predstavljajo poljedelski delavci brez zemlje in mali kmetje: to so neto kupci žita. Porast cen žita jih močno prizadene. Tudi inflacija je povezana s cenami hrane, zato je njen vpliv na to skupino prebivalcev čedalje hujši.

Na primer, urbani srednji razred strokovnjakov porabi bistveno manjši delež svojega dohodka za hrano kot pa, denimo, industrijski delavci. Oba razreda pa za hrano porabita manj dohodka kot delavci brez zemlje ter mali kmetje. Zato vsakršen porast cene hrane najbolj prizadene tiste, ki zanjo porabijo največ dohodka. Industrijski delavci trpijo, poljedelcem brez zemlje pa je najhujše.

Milijoni jedo manj. Kako to utemeljuje reforma? Dostop žita na osebo v državi je upadel. Vladni podatki kažejo, da je dnevni neto dostop do žit in stročnic s 510 gramov na prebivalca v letu 1991 padel na 461 gramov na prebivalca v letih 1995 in 1996. Inflacija je najbolj prizadela poljedelske delavce. Njihove realne plače so se znižale. Hkrati pa imamo 37 milijonov ton presežka žita, na katerega smo lahko vsi ponosni. Sindrom spalne vreče na vrhuncu.

Propad Javnega distribucijskega sistema

Javni distribucijski sistem (JDS) se je znašel v stanju pospešenega razkroja. Sklicevati se na rahel porast nakupa žita iz JDS v nekaj mesecih leta 1995 je slaba šala. Nakup žita prek JDS je v obdobju zadnjih štirih let drastično upadel. Zakaj? Vlada je v tem času dvignila cene za 85 odstotkov. Tako nezaslišanega primera v Indiji ne poznamo vse od neodvisnosti. Nakup iz JDS je tako upadel za šest milijonov ton. To nam deloma dovoljuje, da se bahamo z gigantsko zalogo žita.

V obdobju med marcem in junijem 1995 je v okrožju Dhule, v državi Maharaštra, zaradi stradanja v revnih staroselskih družinah umrlo devetnajst otrok. Nedaleč stran od tega prizorišča smrti so prenapolnjena skladišča žita. Družine žrtev preprosto niso imele dostopa do tega žita ali pa si ga niso mogle privoščiti.

Leta 1992 je predsednik vlade Rao uvedel projekt, ki ga je imenoval Popravljeni javni distribucijski sistem (PJDS), ki naj bi bil del »ciljno usmerjenega upravljanja«. JDS je bil potraten. Ta vlada bo stvari spravila v red. Za PJDS so izbrali 1778 zelo zaostalih območjih v državi. Revne bi obravnavali v sklopu posebnih stopenj.

In so jih. Prav v teh izbranih območjih se je v zadnjih petih letih število smrti zaradi podhranjenosti povečalo: v okrožjih Thane, Dhule in Amravati (vsa so v bogati državi Maharaštra), v Surguji, okrožju Madhja Pradeš ter drugih območjih PJDS.

V praksi je to preprosto pomenilo, da so v izbranih območjih PJDS kilogram žita prodajali za približno 50 *paisov* manj kot drugod [ali 0,05 rupije manj kot drugod, op. ur.]⁴. To ni prav nič pomagalo, saj so se cene celo v običajnih območjih JDS gibale po okoli osem rupij za kilogram žita. Leta 1994 je takratni vodja okraja v Surguji potrdil, da so bili ljudje zaposleni le za približno 125 dni na leto. Kako naj bi si privoščili takšne cene?

Rast cen žita ni bila nikdar uravnana z dvigom minimalnih dnevni plač. Trenutne minimalne plače se gibljejo med 20 in 22 rupijami, vendar slabo organizirano delavstvo dejansko ne prejema več kot 15 ali 16 rupij na dan.

Človek, ki je bil glavni strokovnjak za revščino v kabinetu predsednika vlade – K.R. Venugopal, je leta 1995 s težavo priznal, da »postajata JDS in PJDS nepomembna....«

Stiska revnih v ruralnih okoljih je za elito obrobná. Nekateri celo govorijo o izvozu žita po »svetovnih cenah«. (Velika večina indijskih poljedelcev je *neto kupcev* žita.). Cene hrane v državi so skokovito narasle. Ali kdo govori o »svetovnih plačah« za indijske kmete in delavce? Prebivalci se srečujejo s svetovnimi cenami dobrin, medtem ko jim nihče ne bo zagotovil tudi svetovnih dohodkov. Na kratko, globalizacija cen, indijanizacija dohodkov.

Izračun dnevnega obroka za otroka znaša okoli 0,57 paisa. Stanovanjski program je katastrofa. Ukrepi v javnem zdravstvu se poleg vseh drugih bolezní srečujejo z visokim porastom števila obolelih za malarijo. »Ogromen« proračun za ruralni razvoj, ki znaša nekaj več kot 70.000 milijonov rupij, zadošča zgolj za subvencioniranje dveh glavnih gnojil (ki se uporabljajo zgolj v 95 ne tako revnih okrožjih). To je odgovor te vlade na »nedokončan dnevni red«.

Še enkrat. Mnogi predstavljeni ukrepi, ki veljajo za to obdobje, izvirajo iz preteklih let. Mednje sodijo tudi poskusi posameznih vlad, da bi se odrekle dolžnostim, ki jih imajo do državljanov. Kršenje človeških pravic se ni začelo z vlado Narasimha Raa (četudi se ta lahko pohvali s tem, da je pospešil proces). Ustavo so kršili ukrepi celotnega niza indijskih vlad, tako ko je šlo za otroško delo kot tudi v izobraževalnem sektorju.

Vlade se z različnimi oblikami in načini odrekajo svojim dolžnostim. V zadnjem času je med najbolj priljubljenimi izgovori: prepusti to nevladnim organizacijam. Nevladne organiza-

cije naj bi bile sposobne poskrbeti za gigantske probleme, s katerimi se spopadajo stotine milijonov ljudi. Same naj bi razrešile probleme, s katerimi se očitno ne morejo spoprijeti izvoljene vlade z vsemi razpoložljivimi silami državnih mehanizmov.

Prelaganje odgovornosti

To so spregledali le najboljši aktivisti v nevladnih organizacijah. Nekaterim med njimi je kristalno jasno, da je država tista, ki mora obravnavati in razrešiti mnoga težavna vprašanja. Vidiijo, kako poskuša država na njih preložiti lastno odgovornost. Vendar pa je med nevladnimi aktivisti tudi mnogo takih, ki uživajo to novo obdobje. Zaradi vse večjega sodelovanja z vlado so vse kaj drugega kot pa nevladniki. Kljub mnogim škandalom pa mediji posamezne nevladne organizacije še naprej obravnavajo kot svete krave, kot svoje slepe pege. (Pogosto gre za nevladne organizacije, ki sodelujejo z velikimi podjetji.)

Način, ki ga mediji uporabljajo za predstavitev razvojnih problematik, ne pomaga pri reševanju problemov. Znotraj tako imenovanega razvojnega novinarstva sta se razvila dva pristopa. »Vladni« ali »uradni« pristop ter pristop »nevladnih organizacij« ali »alternativni« pristop. Oba sta v veliki meri neuspešna. Prvi, ki je že izgubil verodostojnost, zahteva le nekaj argumentov. (Čeprav vsebuje tudi kritične elemente, ki jih ne gre zanemariti.)

Opisuje pomembne poteze vlade, kar je pomembno. (Kajti nekatere stvari, ki jih počnejo vlade, so nepredstavljive.) Vzemimo primer poročanja »vladnega« novinarstva: na vodno občutljivem območju je presahnilo 2000 vodnjakov. Kritični element pristopa k temu primeru bi bil: Ali teh vodnjakov ni bilo dovolj? So prispeli prepozno? Bi morali poslati drugo vrsto vodnjakov?

Vendar je tudi pristop nevladnih organizacij ali alternativnemu pristopu razvojnega novinarstva spodletel. Še huje, zaradi krepostne vzvišenosti so zavrgli kritično komentiranje. Pogosto se dogaja, da novinarji v interakciji z nevladnimi organizacijami zavžejo skeptičnost.

Razvojna teologija nam pravi, da so nevladne organizacije zunaj državnih ustanov, da so verodostojna alternativa državnim ustanovam. Vendar žal je večina nevladnih organizacij globoko integrirana v državne ustanove, v vlado, njene posle in ustanovna telesa.

Kanček terapije o stvarnosti ne škodi: vlada si želi »partnerstva« z nevladnimi organizacijami. To ji služi kot priložnost, da se znebi temeljnih dolžnosti, ki jih ima do 921 milijonov prebivalcev, zlasti kar zadeva zdravstvo, izobraževanje in nastanitev. Te dolžnosti je najbolje prepustiti nevladnim organizacijam, medtem pa država brklja okoli zanemarljivih problemov, kot na primer, kako podvojiti bogastvo petim najbogatejšim odstotkom prebivalstva.

Svetovna banka ni nič manj navdušena nad nevladnimi organizacijami kot vlada. V poročilu z dne 22. septembra 1994 je zapisala: »Udeležba nevladnih organizacij v projektih Banke strmo narašča.« Z odobravanjem dodaja, »da je udeležba nevladnih organizacij pri projektih Banke poskočila s 30 na 50 odstotkov«. Vsi vemo, kako svetniška nevladna organizacija je Banka.

Mednarodne investicijske agencije nevladne organizacije izrabljajo za odlaganje gnojil, škodljivih kontraceptivov in zastarele tehnologije. Včasih jih ustanavljajo celo za raziskovanje trga za svoja podjetja. Določene skupine v tej državi so skušale vsiliti »namakalni sistem« na območja z obilo padavin. NAGRABILE SO NEKO TEHNIKO, ki je bila uporabljena v izraelskih puščavah, da bi jo vsilile v regijah, kjer ne primanjkuje padavin. To pa preprosto zato, ker je imelo neko podjetje pač nekaj za prodati. V Indiji so mnoge nevladne organizacije pogodbenice vladnih programov.

⁵ CAPART je konzorcij, ki financira okoli 12.000 prostovoljnih organizacij po vsej Indiji, za izvajanje razvojnih programov. Več o konzorciju glej na <http://capart.nic.in/>, 23. septembra 2008 (op. ur.).

So tudi vir zaposlovanja belih ovratnikov. Sosednji Nepal ima več kot 10.000 nevladnih organizacij ali eno na vsakih 2000 prebivalcev. Primerjajmo to s številom učiteljev, zdravnikov in medicinskih sester na 2000 prebivalcev. Sredstva, ki se v Nepal prelijejo prek 150 tujih nevladnih organizacij, predstavljajo 12 odstotkov bruto nacionalnega proizvoda (BNP). Čigave načrte uresničujejo s temi sredstvi? Za Indijo je zelo težko izdelati verodostojen pregled vlaganj. Samo iz neposrednih vlaganj v dolarjih je razvidno, da gre za bistveno višja sredstva kot v Nepal.

Nevladne organizacije v Indiji vodijo sorodniki nekaterih vladnih uradnikov. Precej uradnikov pa nevladno organizacijo ustanovi takoj po upokojitvi, ali pa jo začne voditi. Gre namreč za izjemno donosne službe, ki zahtevajo malo dela. Za prejemanje tujih sredstev morajo imeti indijske nevladne organizacije posebno potrdilo (Foreign Contributions Regulations Act – FCRA), ki ga je veliko lažje pridobiti, če si sam vladni uradnik. Nekateri začnejo postopek za pridobitev potrdila v zadnjem letu mandata, medtem pa vodenje organizacije prepustijo komu drugemu. Po upokojitvi skupaj s potrdilom prevzamejo vodenje organizacije. Bivši uradniki, predvsem tisti na višjih položajih, imajo še eno prednost. Poznajo tako zaupne načine financiranja nevladnih organizacij kot tudi prioritete vladnih programov, zato to lahko in tudi s pridom izkoriščajo, pripravljajo projekte, ki temu ustrezajo. Imajo tudi vse prave veze in poznanstva, kar pravzaprav pomeni, da jim gre precej dobro. Tako kot vojaški častniki, ki se po upokojitvi pečajo s prodajo orožja.

V nekaj okrožjih Utar Pradeša so se čez noč pojavile številne nevladne organizacije, specializirane za demografijo. Pojavile so se leta 1992, takoj po podpisu sporazuma USAID (*Agencija Združenih držav Amerike za mednarodni razvoj*), ki je vložil 325 milijonov ameriških dolarjev v reguliranje prebivalstva, in to samo v desetih okrožjih Utar Pradeša. V urbanih predelih Indije so se na podoben način pojavile nevladne organizacije, specializirane za problematiko AIDS. Delno zato, ker je tu denar.

Staroselska skupnost iz okrožja Kandhmal v državi Orisa je petnajstim nevladnim organizacijam, med njimi so bile tudi nekatere bolj znane, napovedala vojno zaradi izsiljevanja. Postavili so jim ultimat, da v šestih mesecih zapustijo celotno okrožje. V časopisu pa so objavili seznam aktivistov iz številnih nevladnih organizacij s koruptivno in kriminalno preteklostjo. Do zdaj ni seznamu oporekal še nihče.

Vlada je ustanovila poseben konzorcij CAPART (Council for Advancement of People's Action and Rural Technology)⁵, ki velikodušno financira nevladne organizacije. V letih 1995 in 1996 je CAPART več kot 350 nevladnih organizacij zaradi korupcije, vredne desetine milijonov rupij, uvrstil na črni seznam. Uradniki konzorcija pravijo, da je to šele začetek. Seveda pa tu niso problem le nevladne organizacije, kajti NVO ima veliko nelaskavih pripomb na financiranje samega CAPART. Tudi črni seznam ni vklesan v kamen. Težko bi ga uporabili za blatenje vseh nevladnih organizacij. Nesporno pa lahko to trdimo za obseg korupcije, ki je prežl nevladni sektor.

Obsedenost z opazovanjem razvoja skozi prizmo nevladnega sektorja še ni popustila. Nekaj nevladnih organizacij je nedvomno opravilo izvrstno delo, kljub temu pa je romantiziranje tega sektorja postalo že smešno.

Britanska nevladna organizacija je v Indiji naročila več epizod televizijskega programa na temo »ustvarjalci sprememb« (beri: aktivisti in njihovi projekti). Stalo bo celo premoženje. Aktivisti, ne kmetje, bodo heroji teh epizod. To bo sodobna priredba o rešiteljih divjakov. Ustvarjalci sprememb niso ljudje, temveč nevladni aktivisti. Kot so bili nekoč misijonarji.

Razvoj je dobičkonosna industrija. Tako zelo dobičkonosna, da si 26-krat na leto zasluži revijo Združenih narodov z naslovom *Razvojno poslovanje*. To je »štirinajstdnevni vodič za svetovanje, dogovarjanje in dobavne priložnosti po svetu«. Razvojna industrija je kooptirala mnoge nevladne organizacije in večino razvojnega novinarstva.

Kar nekaj »razvojnih novinarjev« (pogosto spadajo med bolj dovtetne in spodobne pripadnike svojega poklica) brezpogojno sprejema vlogo zagovornikov nevladnih organizacij. Vse kritične sposobnosti, ki jih sicer uporabljajo pri poročanju o politiki ali gospodarstvu, odpovedo na fronti nevladnega sektorja. Pomanjkanje skepticizma pelje v slabo novinarstvo ter nevšečno prepisovanje prispevkov.

Nevladne organizacije služijo zapolnjevanju vrzeli, kar tudi počnejo. Opravljajo lahko izjemno delo, ko gre za skromne cilje, kar tudi počnejo. Ne morejo pa biti nadomestek države. Ne morejo izvrševati odgovornosti, ki jih nosijo države. Tudi najslabše indijske vlade se morajo vsakih pet let soočiti z javnostjo. Najslabše med nevladnimi organizacijami za svoja dejanja odgovarjajo samo svojim finančnim agencijam. Te lahko podpirajo in celo spodbujajo dvomljive dejavnosti, ki ogrožajo revne.

Mnoga dejanja nekaterih nevladnih organizacij so se izkazala kot cenjena in nekaj sem jih skušal zabeležiti v tej knjigi. Kljub podpori takšnim delovanjem nevladnih organizacij pa so potrebne veliko večje spremembe, ki so zunaj dosega nevladnega sektorja. Projekti vseh nevladnih organizacij širom države ne bodo dosegli trajnih rezultatov, kot jih lahko prinese večja zemljiška reforma znotraj ene same države. Ponavljam, najboljše nevladne organizacije in njihovi aktivisti se tega zavedajo. Sramujejo se vladnih poskusov vključevanja nevladnega sektorja, s čimer se poskuša država otresti svoje odgovornosti.

V imenu razvoja so sprejeti številni neskladni, pogosto protislovni in padalski ukrepi. Četudi so deležni kritike, se o njihovi vlogi v razvoju sprašujejo le redki. Večino ukrepov se sprejema brez javnega posvetovanja, o udeležbi raje ne govorimo. Prihaja do velikih neuspehov, kar pa se sicer lahko zgodi tudi najboljšim projektom.

Imamo pa lahko oboje: tako pritisk na državo, da izpolni svoje dolžnosti do državljanov, kot dobro delovanje nevladnega sektorja. Za to je potrebno le smiselno uravnotežiti ukrepe: skladnost razvoja, pravice ljudstva in *prave reforme*, ki jih ta dežela resnično potrebuje. To so zemljiška reforma, reforme glede vodnih in gozdnih virov, reforme izobraževalnega in zdravstvenega sistema, glede prehrane in zaposlovanja.

Opozarjanje na šibkosti

Kaj to pomeni za medije? Pri medijskem poročanju o razvoju bi morali ljudje in njihove potrebe predstavljati osrednjo zgodbo, brez posrednikov, pa naj bodo ti še tako krepotni.

Izboljšati je treba poročanje o ruralnem političnem procesu. Brez politiziranja predstavljati politično delovanje in razredni konflikt. Številni kakovostni novinarji se temu izogibajo, saj se bojijo, morda ne brez razloga, da bi bili oklicani za »politične« novinarje (beri: levičarje). Vendar pa izogibanje realnosti nikomur ne koristi. Družba, ki se ne pozna, se težko uspešno razvija. Bistvo razvoja pa je v političnem jedru.

Eden od pogojev za razvoj je tudi soočenje z resnico o življenjskem standardu prebivalcev Indije.

Po več kot štirih desetletjih »razvoja« so dejstva še vedno naslednja: tretjina vseh oseb na svetu, ki jim primanjkuje varne in primerne pitne vode, je Indijcev. Skoraj polovica vseh nepismenih na svetu je državljanov te države. Skoraj tretjina vseh otrok na tem planetu, ki ne hodijo v šolo, so Indijci.

Tudi po deležu absolutne revščine je Indija na prvem mestu. Enako velja za stanovanjsko problematiko. Glede na svetovne primerjave smo tudi najnižji potrošniki tekstila na osebo. Na borzi dela je registriranih več brezposelnih kot pa v vseh štirindvajsetih državah OECD skupaj. Kljub temu pa v Indiji dela več kot 44 milijonov otrok, kar je največji delež na svetu. Iz podatkov Razvojnega programa Združenih narodov je razvidno, da se položaj v Indiji v zadnjih petih letih ni izboljšal niti po indeksu človekovega razvoja, kvečjemu se je poslabšal.

Ena od treh oseb na svetu, obolelih za gobavostjo, prihaja iz Indije. Enako velja za vsako četrto osebo na svetu, ki umre zaradi obolenj, ki se prenašajo prek vode ali so vezane na vodo. Tri četrtnine vseh svetovnih primerov tuberkuloze, ki so se pojavili ob katerem koli času, najdemo v Indiji. Desetine milijonov Indijcev trpi zaradi podhranjenosti.

Odvetnik iz ZDA je pred nekaj desetletji ob izreku nepravilne sodbe komentiral žalostno vlogo ameriških medijev. Izjavil je, da jim je spodletelo pri »opozarjanju na šibkosti v družbi«. Prav to je sijajna opredelitev, kaj je minimalna dolžnost spodobnih medijev: da signalizirajo šibkosti v družbi. Vendar indijski mediji so vse bolj neuspešni prav glede izpolnjevanja te dolžnosti. Naj gre za Mandal⁶, Ayodhya⁷ ali gospodarstvo, nikdar ne dosežejo spodobne ravni.

Pomagalo bi že več poročanja o pravicah in težnjah revnih. Če mediji služijo svojemu namenu, lahko dosežejo spremembe, kar nekateri tudi počnejo. Indijske vlade se odzivajo na poročanja medijev. V določenih pogledih so indijski mediji izjemno močni, saj se denimo pri pokrivanju dogodkov lahko primerjajo z najboljšimi na svetovni ravni. V osemdesetih letih so zgodbe o pokrajini Kalahandi kar dva predsednika vlad prisilile k obisku okrožja.⁸

Vendar pa je medijsko poročanje o procesih, zlasti o razvojnih procesih, izjemno nekakovostno. Bolj ko so elitistični, manj so sposobni. Danes velike publikacije večinoma pokrivajo senzacije in problematike, kar pa bi težko rekli za medije pred desetletjem, ki so pokrivali zgolj osnovne politične in komercialne teme ter šport. Dogaja se, da več ljudi v isti publikaciji pokriva poglede na gospodarstvo. Časopisi najdejo prostor za modo in glamur tako, da odžirajo prostor drugim rubrikam.

Tudi prav, a gotovo bi lahko našli nekaj prostora za družbeno problematiko, če bi le hoteli. Primerjajmo prostor, ki so ga mediji namenili smrti zapornika Rajana Pillaija, s tistim, ki so ga posvetili umrlim otrokom v Dhuleju. Največji indijski časopisi so namenili veliko več prostora poroki Imrana Khana kot pa otroškim smrtim zaradi podhranjenosti. Koliko časopisnih poročevalcev redno spremlja ruralno revščino? (Tu ne mislim na analitike, ki so sicer pomembni,

⁶ Bindheshwari Prasad Mandal je bil leta 1980 predsednik posebne državne komisije, ki naj bi definirala izobrazbeno in socialno zapostavljene družbene skupine ter določala kvote, prek katerih bi preprečevali diskriminacijo zlasti za ljudi iz nižjih kast, za dalite in staroselce. Komisija je danes znana kot Mandalova komisija. Številni strokovnjaki nasprotujejo opredelitvam kvot, kot jih je določila komisija (op. ur.).

⁷ Ayodhya je starodavno mesto v državi Utar Pradeš, v katerem naj bi se rodil hindujskih bog Ram, najbolj cenjeno božanstvo hinduizma. Verski konflikti med hindujci in muslimani v tem mestu rastejo vse od neodvisnosti. Hindujci so se desetletja prizadevali, da bi mesto spremenili v tempelj Ram Janmabhoomi ter izgnali muslimane. Leta 1992 so hindujski fundamentalisti uničili mošejo Babri. V spopadih je umrlo tisoče ljudi. Nasilje nad muslimani spodbuja tudi največja, ekstremno desničarska stranka BJP (Stranka Bharatiya Janata). V Ayodhyi še danes ni stabilnega miru (op. ur.).

⁸ Kalahandi je pokrajina v državi Orisa, ki se je v drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja pojavila v številnih medijih s šokantno novico, da starši zaradi velike denarne stiske prodajajo svoje otroke. Orisa je še danes ena najbolj revnih indijskih držav, kljub vsem ukrepom indijskih vlad, da bi izboljšale življenjske razmere (op. ur.).

temveč na novinarje.) V večini publikacij dopisniki, zadolženi za poročanje o izobraževanju, hkrati pokrivajo tudi številne druge senzacije. Enako velja za dopisnike, ki poročajo o socialnih temah. Kako bo potem kdaj zadoščeno »nedokončanemu dnevnemu redu«?

Indijski tisk ima na tej točki zelo močno tradicijo. Vodje gibanja za neodvisnost so to razumeli, saj se je večina nacionalistov ob določenih priložnosti prelevila tudi v novinarje. Novinarji dvajsetih, tridesetih in štiridesetih let 20. stoletja so bili zelo slabo opremljeni. Mnogi so jih imenovali pamfletarji. Kljub tovrstni omejenosti takratnega tiska pa so bistveno razsežneje poročali o družbenih problematikah.

Reuters je že leta 1893 določil posebnega dopisnika S.H.S. Marewethra, da bi poročal o okrožjih v Indiji, ki jih je prizadela lakota. Poleg tega, da je o tej temi poročal za svoj časnik, je napisal tudi knjigo z naslovom *Vodič po okrožjih lakote v Indiji*. V njej je med drugim povedal, da je nalogo dopisnika dobil zato, ker je za to *Reuters* zaprosila britanska vlada njenega veličanstva. Vladavina je med drugim želela nasprotovati sodrgi nacionalističnega tiska v Indiji. Reutersov poročevalec se je zavzel za vladavino. Indijski tisk je označil kot »uporen« in zapisal, da »cenzura tega tiska ni le koristna, pač pa absolutno nujna«.

Zdi se nenavadno, da ima lahko tako majhen časnik tako velik vpliv. Več kot stoletje kasneje je veliko večjemu mediju spodletelo, da bi storil kaj podobnega. Problemi, ki zadevajo stotine milijonov Indijcev, zahtevajo pozornost. Vlada ostaja neizzvana.

Celo zdaj lahko mediji naredijo veliko več, četudi dovoljujejo rastočemu procesu korporatizacije, da se vmešava vanje. V medijih ustvarja mnogo kakovostnih novinarjev in drugih, ki želijo opozoriti na šibkosti v družbi. Na določen način so novinarji bolje opremljeni kot kadar koli prej, kar jim omogoča početi stvari, ki jih želijo. Vprašanje pa je, ali bodo počeli tisto, kar bi morali?

Prevedla Nika Nikolič in Valter Cvijić